

Л.М.ДРАГУН, *д.е.н., професор*

М.О.БОРОДІН, *к.т.н., доцент*

П.А.ФІСУНЕНКО,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Швидким зростанням українська економіка на початку 2003 р., як зазначають економісти [1], завдячує насамперед кращій ціновій кон'юнктурі на світових ринках (перш за все, чорних металів і продукції хімічної промисловості, що зумовило прискорене зростання виробництва в експортоорієнтованих галузях промисловості), а також посиленню внутрішньої конкуренції в найрозвиненіших галузях економіки. Однак приріст реального ВВП та промислового виробництва порівняно з торішнім показником зменшився у 2,0 рази, виробництва товарів народного споживання – у 2,1 рази, продукції сільського господарства – у 5,4 рази. Сучасний стан економіки України і зниження темпів економічного зростання свідчать про те, що практично цілком вичерпали себе екстенсивні фактори економічного росту. У той же час, не використовуються повною мірою інтенсивні фактори, спрямовані на підвищення ефективності виробництва. Необхідність підвищення ефективності суспільного виробництва в сучасних умовах вимагає зниження витрат живої і уречевленої праці.

Одним з найбільш дійових системних шляхів підвищення ефективності виробництва є вихід наших підприємств до сфери розширеного відтворення за рахунок впровадження інновацій, що забезпечить їх конкурентоспроможність і подальший соціально-економічний розвиток.

Як відомо, в теорії виділяють дві моделі підприємництва – класичну і інноваційну (рис. 1):

- класична: орієнтується на максимізацію віддачі наявних ресурсів. Підприємець як суб'єкт підприємництва оцінює ці ресурси, визначає можливості досягнення поставленої мети, використання такого ва-

ріанта господарських рішень, що забезпечує максимальний результат при наявних ресурсах;

- інноваційна: виходить не з ресурсів, а з можливостей виробництва. Підприємець може і не мати достатніх власних ресурсів, але використовує будь-які можливості для їхнього посилення. Він формулює мету виробництва, вивчає ринок, шукає альтернативні можливості, оцінює власні ресурси і зіставляє їх з можливостями, шукає в зовнішньому середовищі додаткові джерела ресурсів, діє відповідно до найбільш вигідних із усіх альтернативних варіантів.

Отже, інноваційна модель підприємництва саме і полягає в тому, що замість максимізації прибутку від наявних фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, на перше місце ставиться використання будь-якої можливості для удосконалення виробництва [2], підвищення ефективності використання ресурсів підприємства, що передбачає неодмінну мінімізацію їх питомої ваги в кожній гривні кінцевих результатів.

Таким чином, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів є важливою науковою та практичною задачею. Але її вирішення дещо ускладнене через, по-перше, відсутність однозначного визначення економічної сутності фінансових ресурсів і відображення в цій сутності перш за все витратного характеру, що дозволило б використати підхід з точки зору росту ефективності їх використання. По-друге, виникає потреба пошуку економічного інструментарію, дія якого була б спрямована саме на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

МОДЕЛІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО БІЗНЕСУ	
КЛАСИЧНА	ІННОВАЦІЙНА
Орієнтована на максимізацію віддачі від ресурсів, що є в розпорядженні підприємця	Передбачає використання будь-яких можливостей (в межах закону) для підприємництва
СХЕМА ДІЙ	
1 Оцінка наявних ресурсів. 2 Вивчення можливостей досягнення мети. 3 Використання можливості, що забезпечує максимальну віддачу від наявних ресурсів.	1. Формулювання мети. 2. Вивчення зовнішнього середовища (ринку) в пошуках альтернативних можливостей. 3. Оцінка власних ресурсів. 4. Пошук у зовнішньому середовищі додаткових джерел ресурсів. 5. Діяльність для досягнення мети згідно з найкращим варіантом.

Рис. 1. Моделі підприємництва

Фахівці вказують, що в ринковій економіці роль фінансового аналізу не лише зростає, але й якісно змінюється. Пов'язано це перш за все з тим, що фінансовий аналіз перетворюється в головний метод оцінки економіки підприємства в цілому. Слід погодитися з цією думкою, а також обрати цей інструмент внутрішнього економічного механізму підприємства в якості головного при вирішенні задачі підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Цілями статті будуть, по перше, дослідження економічної суті поняття „фінансові ресурси”, а по-друге, аналіз підходів та методів, а також показників аналізу і оцінки фінансового стану підприємства з метою встановлення їх ролі в підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів відповідно до інноваційної моделі підприємництва.

Щодо суті терміна “фінансові ресурси” як наукового поняття у вітчизняній економічній науці, як визначають дослідники, до цього часу немає загальноприйнятої думки. На нашу думку, всі ресурси підприємства, що знаходяться в його розпорядженні і складаються з основних і обігових коштів, представлених у вартісному виразі,

є його фінансовими ресурсами. З іншого боку, загальна величина фінансових ресурсів підприємства характеризується сукупністю джерел фінансування цих засобів.

Для визначення поняття “фінансові ресурси”, на нашу думку, слід базуватися на таких міркуваннях, запропонованих [3, 4]. По-перше, формування і використання фінансових ресурсів відбувається в процесі реалізації фінансових відносин як складової частини виробничого процесу, що, на нашу думку, передбачає здійснення суб'єктами цього процесу витрат. По-друге, саме визначення “ресурси підприємства” передбачає існування матеріального носія, на створення якого направляються витрати і який може бути використаний на цілі виробничого процесу. По-третє, поняття “фінансові ресурси” повинно визначати джерела їх утворення. Такі положення дозволять розробити практичний інструментарій оцінки ефективності використання фінансових ресурсів та шляхів її підвищення.

Отже, слід погодитися з думкою [4], що стосовно фінансових ресурсів підприємства мова має йти про всі грошові кошти, акумульовані у фонди цільового призначення для здійснення певних витрат.

Також близьким є визначення фінансових ресурсів підприємства як всіх грошових коштів підприємства, накопичених в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, акумульовані в цільових джерелах і перетворені у відповідну матеріальну форму чи призначені для здійснення витрат. Визначальним в цих визначеннях є те, що фінансові ресурси виступають як капітальні витрати - "перетворені у відповідну матеріальну форму" та "призначені для здійснення витрат".

Витратна сутність фінансових ресурсів підприємства визначається також на основі ідентифікації напрямків їх використання. Дослідники визначають такі основні напрямки використання фінансових ресурсів підприємства: поточні витрати на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг); інвестування коштів в капітальні вкладення, пов'язані з розширенням виробництва і його технічним оновленням; інвестування фінансових ресурсів в цінні папери; різні платежі; утворення різних грошових фондів і резервів; інші цілі. На нашу думку, наведені вище напрямки використання фінансових ресурсів дає змогу зробити загальний висновок, що фінансові ресурси представляють собою виробничі витрати - поточні та капітальні. За їх рахунок підприємство забезпечується основними фондами (капітальні витрати), обіговими коштами (капітальні витрати), фінансується поточна діяльність (за рахунок обігових коштів).

З наведених вище міркувань фінансовим ресурсам підприємства можна дати таке визначення: це одноразові капітальні виробничі витрати, які підприємство здійснює для забезпечення безперервності виробничо-комерційної діяльності. Таке визначення фінансових ресурсів підприємства, на наш погляд, більш точніше розкриває витратну їх сутність як основний внутрішній зміст, відповідно до чого з'являється можливість виявити механізм впливу фінансів на виробничий процес. Розгляд такого підходу через призму ефективності використання фінансових ресурсів підприємства як витрат дозволяє удосконалювати фінансову діяльність, управ-

ління фінансовими ресурсами, підвищувати ефективність їх використання і покращувати фінансовий стан підприємства.

Фінансова діяльність відбувається на всіх етапах життєвого циклу підприємства від моменту його створення, коли формується статутний фонд, до моменту ліквідації, коли відбувається фінансове забезпечення ліквідаційних процедур і представляє собою систему форм і методів забезпечення підприємства фінансовими ресурсами.

Дослідники відмічають [5], що однією з головних особливостей фінансової діяльності підприємства є її підпорядкованість цілям та задачам операційної діяльності. Це означає, що, не зважаючи на те, що окремі види фінансової діяльності підприємства можуть генерувати на окремих етапах його розвитку більший прибуток, ніж операційна діяльність, головною стратегічною задачею підприємства є розвиток саме операційної діяльності, діяльності з виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт. Фінансова діяльність підприємства покликана забезпечувати зростання прибутку підприємства за двома напрямками: шляхом забезпечення зростання доходів госпструктури за рахунок збільшення обсягів виробництва та шляхом забезпечення зниження всіх видів витрат, на нашу думку, як поточних, операційних, так і одноразових, капітальних в кожній одиниці кінцевих результатів.

Таким чином, фінансова діяльність підприємства завжди підпорядкована задачам ефективного використання фінансових ресурсів у виробничо-комерційній діяльності підприємства.

Разом з тим, фінансова робота, що спрямована саме на постачання виробництва фінансовими ресурсами і забезпечення ефективного їх використання, здійснюється за такими основними напрямками: фінансове прогнозування та планування; аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності; оперативна, поточна фінансового-економічна робота [4] (рис. 2).

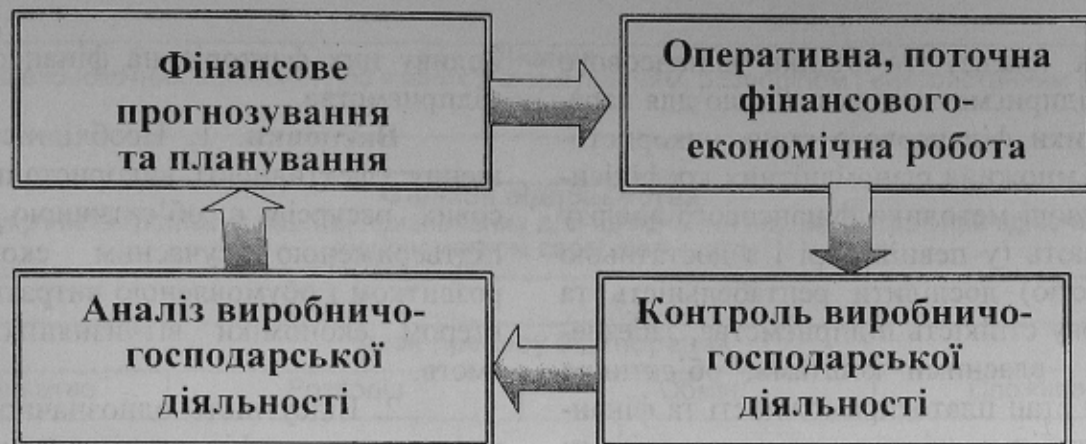

Рис. 2. Напрямки фінансової роботи на підприємстві

Фінансова діяльність підприємства перш за все повинна бути спрямована на створення фінансових ресурсів для виробничого і соціального розвитку підприємства, забезпечення зростання прибутку за рахунок збільшення обсягів виробництва, зростання продуктивності праці, зниження собівартості та підвищення якості продукції, робіт і послуг, покращання використання виробничих фондів.

Таким чином, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні стабільного фінансового стану. При цьому фінансовий стан підприємства визначається як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства (з приводу формування статутного фонду, між підприємством і державою, між підприємством і фінансовими установами, між підприємством та його постачальниками і покупцями, усередині підприємства), визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і ефективність ви-

користання фінансових ресурсів.

Оскільки фінансовий стан підприємства залежить від ефективності організації та використання фінансових ресурсів, аналіз і оцінка фінансового стану здійснюється з метою покращання організації фінансів та підвищення ефективності їх використання.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства проводиться в світовій практиці за такими напрямками. Перший напрямок включає виконання об'єктивної оцінки вартості фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, і, залежно від цього – рівня його самостійності, платоспроможності і кредитоспроможності. Другий напрямок аналізу та оцінки – дослідження стану і рівня ефективності використання фінансових ресурсів і джерел їх формування з метою пошуку резервів покращання фінансових результатів діяльності підприємства. Звичайно, на нашу думку, розривати ці два напрямки не можна, але з точки зору економіки підприємства більш важливим є другий напрямок, оскільки він більше відноситься саме до функції використання фінансових ресурсів для забезпечення поточної виробничої та інвестиційної діяльності, де створюється додатковий продукт і закладається основа ефективності суспільної праці. Стійкий фінансовий стан підприємства формується саме в процесі його виробничо-господарської діяльності.

Таким чином, логіка міркування та напрямки роботи наведені на рис. 3.

Дослідження існуючих технологій,

методик аналізу та оцінки фінансового стану підприємства показали, що для характеристики фінансового стану використовується множина різноманітних коефіцієнтів. Існуючі методики фінансового аналізу дозволяють (у певній мірі і з достатньою прозорістю) дослідити рентабельність та фінансову стійкість підприємства, забезпеченість власними коштами, об'єктивно оцінити стан платоспроможності та фінансової стабільності підприємства, оцінити становище суб'єкта господарювання на фондовому ринку.

Але в процесі дослідження встановили, що зазначені коефіцієнти мають такі недоліки. По-перше, велика кількість різноманітних коефіцієнтів, які ідентичні за економічним змістом, але мають різні назви, що створює труднощі з ідентифікацією показників і призводить до зайвих розрахунків. По-друге, відмітили неоднозначність і за деяких умов їх невизначеність. Це підтверджується також [6]: „більшість методичних підходів до аналізу фінансового стану спрямовані на оцінку прибуткових підприємств, а саме – розраховуються показники прибутковості капіталу, засобів, продукції та їх динаміка. Але, при зіткненні зі збитковою діяльністю підприємства, діючі методики не можуть дати повноцінного та адекватного аналітичного результату”. По-третє, вказані еталонні значення показників не завжди теоретично та практично обґрунтовані, є усередненими, суб'єктивними, не завжди враховують економічні особливості господарювання в Україні. По-четверте, на основі вищевказаного, можна зробити висновок про певну обмеженість використання цієї системи показників для управління ефективністю використання активів та капіталу, ефективністю виробництва, фінансовим станом у цілому. І п'яте, головне: розглянута методика фінансового аналізу не спроможна однозначно визначити час, місце (в просторі та за номенклатурою) і суму втрат (чи економії) фінансових ресурсів підприємства під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, та які фактори вплинули на вищезазначене і що необхідно зробити, щоб запобігти негативному

впливу цих факторів на фінансовий стан підприємства.

Висновки. 1. Необхідність підвищення ефективності використання фінансових ресурсів є об'єктивною задачею, підтвердженою сучасним економічним розвитком і обумовленою витратним характером економіки вітчизняних підприємств.

2. Відсутність однозначного визначення поняття „фінансові ресурси” та недостатнє відображення в поняттях витратного характеру цих ресурсів не сприяє розробці напрямків і інструментів підвищення ефективності їх використання.

3. Відсутність товарно-грошових, ринкових відносин породила вакуум в теорії та практиці управління фінансами підприємства, зокрема, в аналітичному аспекті цієї роботи. Прийняті до використання зарубіжні методики не враховують вітчизняні умови, зокрема, витратний характер економіки підприємств.

4. В процесі вивчення теоретичних джерел, які присвячені підходам та методам аналізу та оцінки фінансового стану підприємства з огляду на сформульовану задачу підйому ефективності виробництва взагалі, а також підйому ефективності використання активів та капіталу підприємства, встановили, що існуючі методи та підходи зосереджені в основному на визначенні рівня збалансованості окремих структурних елементів активів та пасивів підприємства. Сам зміст аналізу та оцінки фінансового стану підприємства складається з вивчення розміщення і використання засобів виробництва, платоспроможності підприємства, забезпеченості власними обіговими коштами, стану виробничих запасів, власних та залучених джерел їх формування. Також приділяється увага вивченню дисципліни розрахунків з іншими підприємствами, організаціями та державою, використання коштів за призначенням. Але не приділяється належна увага такому аспекту використання фінансових ресурсів, як підвищення ефективності перш за все виробництва на рівні підприємства, ефективності використання фінансових ресурсів.

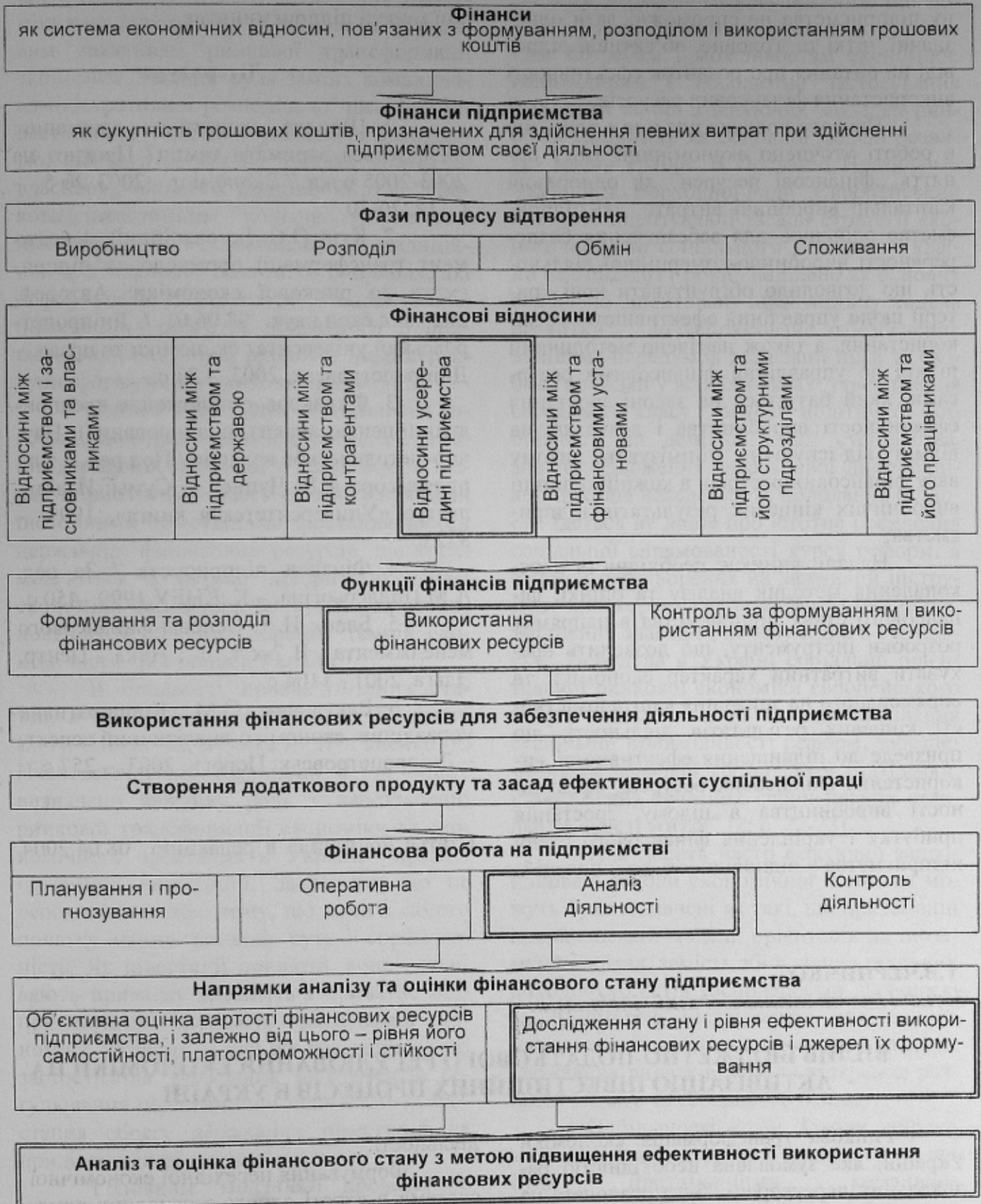

Рис. 3. Структурно-логічна схема визначення ролі і місця аналізу та оцінки фінансового стану в підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів підприємства

5. Проаналізувавши рекомендовану багатьма фахівцями систему показників аналізу та оцінки фінансового стану під-

приємства, прийшли до висновку, що з огляду на встановлені недоліки, діючі методики аналізу та оцінки фінансового ста-

ну підприємства не спроможні дати однозначні, чіткі та, головне, об'єктивні відповіді на питання про розвиток ефективності використання фінансових ресурсів.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі уточнено економічний зміст поняття „фінансові ресурси” як одноразові капітальні виробничі витрати, які підприємство здійснює для забезпечення безперервності виробничо-комерційної діяльності, що дозволило обґрунтувати нові критерії щодо управління ефективністю їх використання, а також намічено методичний підхід до управління фінансовими ресурсами, який базується на законі зростання ефективності виробництва і дозволяє, на відміну від існуючих, мінімізувати питому вагу фінансових ресурсів в кожній одиниці виробничих кінцевих результатів підприємства;

Надалі, виникає необхідність вдосконалення методик аналізу та оцінки фінансового стану підприємства в напрямку розробки інструменту, що дозволить врахувати витратний характер економіки та спрямованого на зниження капіталомісткості кінцевих результатів діяльності, що призведе до підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, ефективності виробництва в цілому, зростання прибутку і укріплення фінансового стану підприємства у відповідності до інновацій-

ної моделі підприємництва.

Література

1. Швидке економічне зростання: чи вдасться втримати темпи? Прогноз на 2003-2005 роки // Економіст.– 2003. № 5. – С. 12, 20-70.
2. Куц О.Є. Інноваційний менеджмент трансформації промислових підприємств до ринкової економіки: Автореф. дис.канд.екон.наук: 08.06.01 / Дніпропетровський університет економіки та права. – Дніпропетровськ, 2003. – 23 с.
3. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование): Научно-методическое издание / Под ред. д.э.н., профессора А.В. Чуписа. – Сумы: Издательство «Университетская книга», 1999. – 332 с.
4. Фінанси підприємств / За ред. А.М.Поддєрьогіна. – К.:КНЕУ,1999.–450 с.
5. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. В 2-х т. -К.: Ника - Центр, Эльга, 2001 - 1104 с.
6. Вакульчик О.М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с.

Статья поступила в редакцию 08.04.2004

Т.В.ЧЕРНИЧКО,
Мукачівський технологічний інститут

ВПЛИВ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ НА АКТИВІЗАЦІЮ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Ринкова трансформація економіки України, яка зумовлена необхідністю радикальних перетворень, була розпочата на фоні глибоких макроекономічних диспропорцій. Їх вплив значною мірою посилюється в умовах становлення перехідного типу організації суспільства. Відсутність як внутрішньої і зовнішньої, так і інституціональної рівноваги макросистеми спричинила уповільнення темпів інвестиційної

діяльності.

Формування перехідної економічної системи в якості одного з основних вимагало вирішення питання розробки нового механізму державного регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. Докорінно відмінний інструментарій вимагав